

Ondergedoken op Wieringen, het verhaal van Raphaël Montezinos.

Door Rina Klein

In Op de Hòògte nummer 3 uit 2004 en in deel II van Wieringen tijdens de oorlog, in het verhaal van Gré van Wachendorff van Rijn-Ten Bokkel werd er gesproken over Raphaël Montezinos. Wat is er met Raphaël Montezinos gebeurd?

Via internet vond ik zijn kinderen. Samen met zijn drie kinderen en met Sijda en Jan Holkema-Ten Bokkel uit Den Oever vertelden ze over het leven van Raphaël.

In 1934 wordt Raphaël geboren, twee jaar later zijn zus Alida. Samen met hun ouders wonen ze in Amsterdam. Hun vader, Emanuel Montezinos, geboren in 1907 is zoon van Raphaël Montezinos en Esther Silva Abenatar. Van beroep is hij diamantbewerker, briljantslijper en later werd hij bontwerker. Hij vertrekt naar Antwerpen en daar ontmoette hij Stephania Vos waar hij in 1929 mee trouwt. De eerste jaren van hun huwelijk wonen ze afwisselend in Deurne, (België) en in Amsterdam. Als zij in 1940 vanuit België weer naar Amsterdam verhuizen, gaat Stephania met Raphaël en Alida eerst bij haar vader inwonen, die dan op de Nieuwe Prinsengracht 92 l woont. Een jaar later verhuizen ze naar de Tilanusstraat 30 hs, haar man volgt later.

Raphaël, samen met zijn vader, Emanuel Montezinos.

Als het in Amsterdam te onrustig wordt, duiken ze samen met ouders en grootouders onder. Er wordt gekozen voor het Pijnenburg (het Spieghuis) in Soest. Dat was in die tijd een pension waar kamers werden verhuurd. Een jongere zus van Emanuel, Rebecca Rooselaar Montezinos en haar man Elias Rooselaar doken onder in Baarn, hun kinderen Raphaël en Betty zaten bij de familie Klein in Soest ondergedoken.

In het voorjaar van 1943 worden ze verraden en de ouders en grootouders van Raphaël en Alida worden naar Westerbork getransporteerd. De eigenaar van het Spieghuis, de heer Broeder wordt ook opgepakt, maar wordt later vrijgelaten. De ouders van Raphaël en Alida wonen in barak 63 en wachten op hun deportatie. Met de 19e en laatste trein vanuit Westerbork worden ze naar Sobibor op transport gezet, waar zij bij aankomst op 23 juli 1943 meteen naar de gaskamer worden gestuurd.

Op het moment dat Duitse vrachtauto's de straat in rijden zit Raphaël niets vermoedend te vissen. Hij rent snel naar huis en waarschuwt zijn ouders. Raphaël en Alida hebben samen met hun ouders afgesproken dat wanneer er onraad dreigt, de kinderen moeten vluchten. Ze rennen naar de boerderij van Van Baars (deze grote boerderij stond rechts van het Spieghuis). Alida werd in een wasmand gestopt, Raphaël verstopt zich in het hooi. De Duitsers wisten dat het gezin kinderen telde, de ouders moesten hun kinderen roepen, maar ze hadden afgesproken dat ze niet tevoorschijn zouden komen. Alida vertelde in lezingen dat ze verraden waren door de burens.

Vanaf dat moment werd Raphaël Rob genoemd. Via Nieuwland en Purmerend werd Rob naar

Wieringen gebracht, wie hem begeleidde is onbekend. Jachtopziener Jetze van der Sluis en zijn vrouw Elsa Albertine Stoll uit de Wieringermeer hadden een grote rol in het verzet. Hij hield zich bezig met het zoeken naar onderduikadressen en hij bracht ze ook naar de adressen toe.

Van der Sluis en de boswachter hadden contact met ten Bokkel, die woonde toen aan de Hollebalg, samen met zijn vrouw en vier kinderen, Gré, Simon, Sijda en Reina.

Er verbleven Duitsers in de nettenboet, toch kwam Rob bij de familie Ten Bokkel in huis. In het begin bleef hij binnen maar later speelde Rob gewoon buiten. Sijda vertelde dat Rob een boezeroen was, een ondeugd. Hij werd onderdeel van het gezin. Moeder bleekte de haren van hem. Naast Rob was er nog een Amsterdams opvangkind bij de familie, Leen Holtshuizen. Er waren nog meer onderduikers. Bij onraad lag Pieter Ellens bij de oudste, Gré, in bed.

Rob is een tijd bij de familie geweest. Een Duitse soldaat van de post van Ewijcksluis (die nog wel eens dingen deed die hij niet mocht doen) vertelde aan Jan Slijkerman die aan de Hollebalg woonde, dat er een inval bij huize Ten Bokkel zou komen. Jan Slijkerman gaf dit weer door aan anderen en voordat ze Rob konden oppakken, was hij door de illegaliteit meegenomen, naar elders.

Tijdens de inval namen de Duitsers Ten Bokkel en Pieter Ellens mee. Ze dachten dat ze naar Den Haag gebracht zouden worden, maar dat werd Leeuwarden. Ten Bokkel heeft vier weken in de gevangenis in Leeuwarden gezeten en Pieter Ellens is afgevoerd naar Duitsland. De vrouw van dokter Bleeker, die ook veel verzetswerk deed, heeft gezorgd dat ten Bokkel vrijgelaten werd. Sijda vertelde dat haar vader nooit sprak over zijn periode in de gevangenis.

Vanaf zijn vertrek van Wieringen is Rob via Medemblik naar de Biesbosch gebracht. De Biesbosch was een soort vrijplaats. De Duitsers kwamen er niet en daardoor was iedereen die er zat, verlost van de jacht. Na de oorlog duikt Rob op in Leerdam. Tante Co, zijn pleegmoeder vertelde dat hij op minstens acht plekken ondergedoken zat. Alida werd naar Limburg gebracht. Ze zat op een katholieke kostschool waar het niet prettig was. Tussen broer en zus is er nooit meer een goed contact geweest. Alida emigreerde later naar Israël.

Een van de weinige familieleden die ook de oorlog overleefde was oom Emile. Hij kwam na de oorlog zijn neefje bij de familie in Leerdam halen, maar Rob wilde niet mee. Hij blijft dan definitief bij de familie in Leerdam. Daar groeit hij in een ontspannen omgeving op. Hij mocht van alles, hij zat op waterpolo en hij mocht studeren.

Zijn oom Emile vertrekt naar België en bouwt weer een heel imperium in diamanten op, net als voor de oorlog. Zijn vrouw en zijn vier kinderen verloor hij in oorlog. Later hertrouwt hij. Regelmatig kwam Rob met zijn gezin bij oom en tante op bezoek. De kinderen moesten mee: "We werden gepoetst en op de bank gezet, we mochten nergens aankomen".

Als Rob achttien jaar wordt, krijgt hij een brief van zijn ouders. Ergens moet deze bewaard zijn gebleven en iemand moet geweten hebben dat deze brief in 1952 bij Raphaël Montezinos uit Leerdam bezorgd moest worden. In de geest van de tijd, 1943 en in pure wanhoop hebben de ouders van Rafael vanuit Westerbork een brief aan hun zoon geschreven. De angst van ouders hun kinderen nooit meer te zien, misschien al wetend wat er na het vertrek uit Westerbork met je gebeurde was verschrikkelijk. Navraag bij Kamp Westerbork wisten ze niet waar deze brief negen

Rob samen met zijn pleegmoeder

jaar lang bewaard is gebleven. Kampgevangenen konden brieven schrijven. De brief kon worden opgestuurd naar het adres van bestemming of via een kampgevangene, die het kamp voor een dienstreis mocht verlaten, elders kon worden gepost.

In de brief van zijn ouders stond wat zij verlangden hoe hij zijn leven moest inrichten. Het waren andere tijden. Altijd je hoed voor anderen af nemen, als respect voor je medemens. Hij moest zijn zus beschermen. Bij de keuze van levenspartner niet kijken naar afkomst of geloof maar de juiste vrouw vinden. Hij heeft zich altijd aan de brief van zijn ouders vastgehouden, als houvast van zijn herkomst, van wie hij was, een zoon van Emanuel Montezinos en Stephanía Vos.

Hij gaat verder met zijn leven en treft een lieve, vrome vrouw. Ze trouwen eind jaren 50 en krijgen drie kinderen. Hij is zielsgelukkig met zijn kinderen en vrouw.

Maar over de oorlog werd niet gesproken. Je ging je leven leiden zoals iedereen deed. Dat gold ook voor degene die onderduikers hielpen. Het was een morele plicht. Na de oorlog ging iedereen weer over tot de orde van de dag.

Rob Montezinos (privé collectie)

De kinderen van Rob vertelden mij dat ze vooral niet boven het maaiveld uit mochten komen. Gewoon je werk doen en verder niets. De angst die er ingeboezemd zat om boven het maaiveld uit te komen, kreeg je er niet uit.

Zijn kinderen waren voor Rob het allerbelangrijkste. Het liefste wilde hij ze voor altijd bij zich houden en beschermen. Dat kon soms bizarre vormen aannemen. Kerst, Paas, Pinksteren, alle feestdagen werden met het gezin gevierd. Er werd heel veel eten gemaakt, geserveerd op mooie schalen, met aardappelen, spruitjes en tuttifrutti. Met Kerst genoot Rob het meest met zijn kinderen om zich heen en met de allergrootste kerstboom in huis voelde hij zich een gelukkig man.

Rob zat op de grote vaart en hij heeft over de hele wereld gevaren. De kinderen zijn opgevoed door moeder en oma van moeders kant. Zes weken weg, twee weken thuis. Op vakanties ging het gezin vaak mee, later kreeg hij werk aan wal. Toen werd hij de meest ongelukkige man. En toen kwam de ware opvoeding. Vader had altijd gelijk, ook al had je gelijk. Daar kon je niet over discussiëren.

Het oudste kind van Rob beet de spits af. Haar opvoeding was streng, ze mocht niets. De middelste, de zoon, ging veel met vader Rob op pad. Ze hebben lang samengewerkt, gesport en gevestigd. Over alles is gesproken, maar niet over de oorlog.

De jongste had meer "vrijheden". Haar vader kocht een kleine t.v. voor haar kamer, zodat ze naar programma's kon kijken die over de oorlog gingen. Maar erover spreken, dat nooit.

En dan op 56 jarige leeftijd overlijdt Raphaël /Rob Montezinos. Het is dan 1990. Veel wordt duidelijk als de kinderen de brieven van hun grootouders lezen die vanuit Westerbork geschreven zijn. Dat Rob zijn wil wet was, dat het soms onredelijk en onbillijk was, werd na Rob zijn overlijden, toen ze de brieven lazen, een stuk duidelijker.

Rob heeft altijd een warm contact gehouden met Sijda en Jan Holkema ten Bokkel. De kinderen vertelden dat ze als kind regelmatig op visite vanuit Leerdam naar Den Oever gingen. Ook nadat Rob overleed zette zijn vrouw deze traditie voort. Verdrietig waren Sijda en Jan dan ook toen ze afgelopen zomer een overlijdenskaart van de vrouw van Rob kregen.

Raphaël Montezinos heeft gelukkig, dankzij zovelen die hun leven voor hem waagden, de oorlog overleefd. Maar de oorlog ging niet meer uit hem. Als jongetje van acht jaar werd hij geconfronteerd met de verschrikkingen van de oorlog.

Dat hij nooit vergeten mag worden, Raphaël Montezinos het joodse jongetje die ondergedoken zat bij de ouders van Gré, Simon, Sijda en Reina ten Bokkel uit de Hollebalg.

1. Het Holocaust Namenmonument Nederland telt ongeveer 65 familieleden van Raphaël Montezinos die de oorlog niet hebben overleefd. Alle Montezinosen uit Amsterdam zijn familieleden van elkaar. Dat ze al lang in Amsterdam wonen getuigd de naam van de belangrijkste Joodse bibliotheken ter wereld. De bibliotheek werd enorm uitgebreid toen de bibliograaf en maecenas David Montezinos in 1891 zijn privécollectie schonk - sindsdien heet de bibliotheek Ets Haim - Livraria Montezinos.
2. Op https://www.youtube.com/watch?v=20_1QHip99w&t=59s de link naar de documentaire waarin de razzia aan de orde komt bij het Spieghuis.
3. Geraadpleegd:
 - Stadsarchief Amsterdam,
 - het archief van de Joodse Raad,
 - registratiekaarten van Emanuel Montezinos, Stephania Montezinos-Vos, Raphaël en Alida Montezinos; woningkaart Nieuwe Prinsengracht 92 I Amsterdam
 - wikipedia website Jodentransporten vanuit Nederland.nl
 - Op de Hòògte nummer 3 uit 2004
 - Deel II van Wieringen tijdens de oorlog